

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора медичних наук, професора Савичук Н.О.
на дисертаційну роботу Сергієнко Ольги Павлівни на тему: «Особливості
профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у дітей з
дитячим церебральним паралічем», поданої у спеціалізовану вчену раду
Д 41.563.01 в Державній установі «Інститут стоматології НАМН України»
на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за фахом
14.01.22-стоматологія**

Актуальність теми. Медична реабілітація дітей-інвалідів, хворих на дитячий церебральний параліч (ДЦП), є актуальним завданням сучасної медицини. Характерною особливістю ДЦП є порушення моторного розвитку дитини, обумовлене, насамперед, аномальним розподілом м'язового тонуусу і порушенням координації. Рухові порушення сприяють зниженню у дітей з ДЦП мануальних навичок по догляду за порожниною рота. Недостатня гігієна порожнини рота, несприятливі умови для самоочищення зубів, відсутність зубів-антагоністів, знаходження зубів в неповній оклюзії, хвороби та порушення функціонального стану внутрішніх органів, прийом протисудомних препаратів є факторами, що підвищують ризик розвитку стоматологічних захворювань. Нечисленні дослідження стоматологічного статусу дітей з ДЦП свідчать про високу поширеність та інтенсивності каріозних і некаріозних уражень твердих тканин зубів і пародонта у даної групи хворих.

Складність надання стоматологічної допомоги хворим з ДЦП обумовлена тяжкістю клінічних проявів основного захворювання, значними порушеннями зубо-щелепної системи, труднощами виконання для них лікувально-профілактичних заходів. Несвоєчасна стоматологічна допомога призводить до виникнення вогнищ одонтогенної інфекції, що може бути причиною тривалих нападів гіперкінезів різного характеру.

Лікування зубів у дітей, хворих на ДЦП, як правило, проводиться в умовах загального знеболення, тому очевидна актуальність досліджень,

спрямованих на профілактику карієсу зубів і захворювань пародонта у дітей, що страждають різними формами ДЦП.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології НАМН України»: «Удосконалити профілактику та лікування основних стоматологічних захворювань у пацієнтів на тлі зниженої неспецифічної резистентності, обумовленої антропогенними та біогеохімічними макро-та мікроелементами» (Шифр НАМН 089.13, № ДР 0113U000532), де здобувач був співвиконавцем окремих фрагментів вказаної теми.

Автор поставила собі за мету підвищення ефективності профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у дітей з дитячим церебральним паралічем за рахунок розробки комплексу лікувально-профілактичних заходів з використанням засобів імуномодулюючої, адаптогенної, антиоксидантної, бактерицидної дії.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані п'ять чітких завдань дослідження, розв'язання яких було забезпечене достатньою кількістю набраного матеріалу і використанням відповідних методів досліджень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність і наукова новизна. Матеріали дисертації ґрунтуються на результатах обстеження 107 дітей 2-11 років з різними формами ДЦП. Для поглиблених досліджень впливу розробленого лікувально-профілактичного комплексу на стоматологічний статус і показники галітозу були відібрані 55 дітей зі спастичною диплегією (основна група – 28 дітей, група порівняння – 27 дітей). Діти групи порівняння отримували тільки базову терапію (санація та професійна гігієна порожнини рота), діти основної групи кілька разів на рік отримували розроблений патогенетично обґрунтований лікувально-профілактичний комплекс, що передбачає використання імудону у вигляді гелю, біоарону-С, ополіскувача «Listerine Total Care», зубної пасти «Lacalut Flora», а також засобів

бактерицидної дії для зменшення явищ галітозу (ополіскувач «Halita» й зубна паста «Halita-2»).

У роботі використані різні методи дослідження: клінічні – для оцінки стану твердих тканин зубів, тканин пародонту, рівня гігієни порожнини рота у дітей з різними формами дитячого церебрального паралічу та оцінки ефективності запропонованого лікувально-профілактичного комплексу; клініко-лабораторні – для кількісної оцінки безпосередньої та віддаленої дії запропонованого комплексу на біохімічні та біофізичні показники ротової рідини і показники галітозу в порожнині рота, статистичні – для визначення достовірності отриманих результатів.

Робота виконана на високому методичному рівні, використані сучасні методи дослідження.

Наукові положення, висновки і практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, є логічними й обґрунтованими. Достовірність наукових положень і висновків підтверджується верифікацією результатів, отриманих в умовах багатьох перевірок на різних об'єктах досліджень, а також методом порівняння з контрольними групами пацієнтів, що формувалися відповідно до вимог для забезпечення репрезентативності і об'єктивності результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором встановлено високу поширеність (100 %) та інтенсивність (6,4) карієсу зубів тимчасового прикусу, а при обстеженні дітей з різними формами дитячого церебрального паралічу встановлено, що найгірший стоматологічний статус мали діти із спастичною геміплегією і гіпотонією та діти зі спастичною диплегією, про що свідчать показники інтенсивності карієсу зубів та розповсюдженості запального процесу в пародонті. Стоматологічний статус дітей з антенатальною вірусною інфекцією й родовими травмами був краще, ніж при захворюваннях центральної нервової системи.

Дисертантом показано, що кількість ускладнених форм карієсу у дітей з ДЦП збільшується з обтяженням форми основного захворювання (в 2,25 рази), що викликає необхідність лікування таких дітей під загальним знеболенням, а

також показано, що у дітей з дитячим церебральним паралічем з віком відбувається збільшення інтенсивності карієсу зубів (за індексом кпп) й поширення запального процесу в пародонті (за індексом РМА %), при цьому найгірші показники гігієнічного стану порожнини рота зафіксовані у дітей з ДЦП у 3-5-річному віці.

На підставі отриманих даних клініко-лабораторних обстежень дітей з ДЦП автором розроблено комплекс лікувально-профілактичних заходів для дітей з дитячим церебральним паралічем, використання якого дозволило отримати карієспрофілактичну ефективність 63,1 % за 2 роки спостереження, а також зменшити індекси РМА % (в 3,7 рази) й кровоточивості (в 3,1 рази), нормалізувати рівень гігієни порожнини рота (на 16 %). Показано, що розроблений комплекс сприяє підвищенню неспецифічної резистентності, зменшенню ступеня мікробного обсіменіння порожнини рота, підвищенню мінералізуючої функції ротової рідини дітей з дитячим церебральним паралічем.

Вперше отримано кількісні показники, що характеризують прояви галітозу в порожнині рота у дітей з дитячим церебральним паралічем.

Основне практичне значення роботи полягає в розробці й апробуванні схеми діагностики та лікування дітей з дитячим церебральним паралічем, що враховує важкість основного захворювання та стоматологічний статус дитини.

Матеріали дисертації оприлюднені на трьох міжнародних науково-практичних конференціях та у 9-ти наукових працях (серед яких (4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому виданні іншої країни), що є достатнім відповідно до наявних вимог МОН України.

Загальна характеристика роботи, оцінка її змісту і результатів.

Дисертаційна робота Сергієнко ОП. на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук викладена на 132 сторінках принтерного тексту і складається із вступу, огляду літератури, 3 розділів власних досліджень, розділу аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних

рекомендацій і списку використаної літератури. Робота містить 15 таблиць, ілюстрована 10 рисунками.

У **вступі** сформульовані актуальність роботи, мета і завдання досліджень, об'єкт і предмет досліджень, наводяться методи досліджень, які використовувалися в роботі, наукова новизна і практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача при виконанні роботи, дані про апробацію результатів дисертації на науково-практичних конференціях і публікації по темі дисертації в науково-практичних виданнях.

Розділ 1. «Стоматологічне лікування дітей, що страждають на дитячий церебральний параліч», який є оглядом літератури, містить 39 сторінок і складається з трьох підрозділів, в яких на основі аналізу літературних даних викладені сучасні уявлення про нейропатологічні механізми розвитку дитячого церебрального паралічу (підрозділ 1.1) та патологічні зміни щелепно-лицевої ділянки у дітей з дитячим церебральним паралічем (підрозділ 1.2). Окремим підрозділом 1.3 представлені особливості стоматологічної патології та методи лікування у дітей з ДЦП.

У короткому резюме після розділу зроблені висновки про необхідність розробки комплексної профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з ДЦП.

Зауваження:

1) Обсяг огляду літератури дещо перевищує рекомендовані 20 % від загального обсягу дисертації.

2) У підрозділі 1.3 представлені докладні дані стосовно зубо-щелепних аномалій у дітей з ДЦП, що безпосередньо не стосується основної мети і завдань роботи, хоча дає більш повну характеристику стоматологічного статусу таких дітей.

Розділ 2. «Матеріали і методи досліджень» викладено на 10 сторінках і складається із чотирьох підрозділів, в яких перелічуються і описуються клінічні і лабораторні методи досліджень, застосовані автором. Окрім того, наведено опис зі способом виготовлення та фотографії зовнішнього виду зубної щітки із

запропонованою автором модифікованою ручкою для дітей з ДЦП, яка враховує спастику руки дитини. Використання такої модифікованої ручки значно полегшує утримування зубної щітки дитиною в руці й, як наслідок, процедуру чищення зубів.

Зауваження:

1) ВАРНА-тест згадується двічі, спочатку в біохімічних методах дослідження (пункт 2.3.2), а потім докладно описується в біофізичних методах дослідження (пункт 2.3.3).

У 3 розділі «Структура стоматологічної захворюваності у дітей з дитячим церебральним паралічем» на 13 сторінках автором показано, що найгірші показники стану твердих тканин зубів, тканин пародонту спостерігалися у дітей з спастичною геміплегією і гіпотонією і у дітей з спастичної диплегією, що підтверджується показниками інтенсивності карієсу зубів, поширеності запального процесу в пародонті. Стоматологічний статус дітей з антенатальною вірусною інфекцією і родовими травмами краще, ніж при захворюваннях центральної нервової системи.

Показано, що у дітей з ДЦП з віком спостерігається збільшення кількості каріозних зубів (майже на 10%), ускладнених форм карієсу (в 2,25 рази), індексу РМА (в 2,4 рази) зі зменшенням індексу КПВ у віці 9-11 років, що пов'язано з фізіологічною зміною зубів. Найгірші показники гігієнічного стану порожнини рота зафіксовані у дітей з ДЦП в 3-5-річному віці. Ускладнення карієсу збільшуються з обтяженням форми ДЦП.

Наприкінці розділу автор робить висновок про необхідність при лікуванні таких дітей розробки спеціальних терапевтичних підходів і комплекс лікувально-профілактичних заходів, а також зміни частоти проведення професійної гігієни порожнини рота.

Розділ ілюстрований великою кількістю інформативних таблиць і рисунків, закінчується висновком і переліком опублікованих праць за матеріалами розділу.

Зауваження:

1) В деяких таблицях розділу (табл. 3.1., 3.5, 3.6) бракує деяких показників. У примітках потрібно було вказати причину цього.

2) Дещо незрозуміло, виходячи з яких даних автор робить висновок про затримку прорізування зубів і зміни прикусу у дітей з ДЦП.

Четвертий розділ основний в роботі, займає 19 сторінок і має назву «Клініко-лабораторна оцінка ефективності комплексного лікування і профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з дитячим церебральним паралічем». Розділ представлений 4-ма підрозділами, містить 6 таблиць, ілюстрований 6 рисунками.

В розділі представлені результати оцінки стоматологічного статусу дітей з ДЦП в динаміці та після використання розробленого комплексу. Автором встановлено високу карієспрофілактичну і пародонтопротекторну ефективність розробленого комплексу для дітей з ДЦП, що підтверджується показниками редукції карієсу зубів і динамікою змін пародонтальних індексів, поліпшенням гігієнічного стану порожнини рота, а також покращенням мінералізуючої функції ротової рідини, зменшенням мікробного обсіменіння й збільшенням неспецифічної резистентності порожнини рота. Окремим підрозділом представлена динаміка показників галітозу у дітей з ДЦП. Встановлено, що запропонований комплекс значно зменшує кількість летючих сірчистих сполук в порожнині рота дітей з ДЦП.

Зауваження:

1) На стор. 87 автор робить висновок про зменшення ступеню дисбіозу в порожнині рота дітей з ДЦП, однак ступінь дисбіозу не розраховувався (принаймні таких даних нема в роботі), хоча всі вихідні дані для розрахунку є (активність лізоциму та уреаз).

Розділ «Аналіз і узагальнення отриманих результатів» ідентичний до змісту автореферату, в якому узагальнені всі основні результати дослідження.

Зауваження:

1) Бажано було би дати порівняння Ваших даних по результатах лікувально-профілактичних заходів із даними інших дослідників, тим більше, що дані про такі дослідження у Вас є (підрозділ 1.3).

П'ять висновків та шість практичних рекомендацій логічно впливають із результатів дисертаційної роботи, відповідають меті і завданням дослідження та підтвержені достатнім об'ємом клініко-лабораторних досліджень, проведених на сучасному методичному рівні.

Список використаної літератури оформлено згідно останніх вимог, представлено за згадуванням. У списку зустрічаються помилки в пунктуації, помилки комп'ютерного друку.

Наведені вище зауваження не мають принципового значення і суттєво не впливають на загальне враження про роботу.

У плані дискусії дисертантові пропонується відповісти на деякі запитання:

1. З Вашої точки зору, що є головним етіологічним чинником виникнення стоматологічної патології у дітей з ДЦП?
2. Який механізм дії запропонованого Вами лікувально-профілактичного комплексу?
3. Чим обумовлено використання імудону у вигляді гелю у дітей з ДЦП та як він виготовлявся?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Сергієнко Ольги Павлівни на тему: «Особливості профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у дітей з дитячим церебральним паралічем» є закінченим дослідженням, в якому отримані нові наукові і практичні результати, які допомагають вирішити конкретні наукові і практичні завдання, а також стали основою для розробки нових лікувально-профілактичних заходів для дітей з дитячим церебральним паралічем.

Дисертація виконана на сучасному рівні, відповідає всім вимогам п. 11 «Порядку присудження наукового ступеню і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент:

Проректор з наукової роботи

Національної медичної академії

післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика

доктор медичних наук, професор

Н.О. Савичук